

Het archeologisch onderzoek op de site Euroshopping / Het Clarenhof (deel 2)

Stad Mechelen – dienst Archeologie

Een kleine quizvraag...

Hoe lang moet je studeren om aan archeologisch onderzoek te kunnen doen?

- A. Vier jaar
- B. Een leven lang
- C. Niet

Antwoord: A, B en C zijn correct!

Om het diploma van Master in de Archeologie te behalen, volg je een universitaire opleiding die doorgaans vier jaar duurt. Maar eens je als archeoloog aan de slag bent, ga je al snel beseffen dat je eigenlijk nooit genoeg weet en dat er na elke opgraving nog een heleboel vragen onbeantwoord blijven. Dus moet je je kennis steeds verder bijschaven.

Wat velen niet weten, is dat je helemaal geen speciaal diploma hoeft te hebben om op zoek te kunnen gaan naar archeologische sporen. Dat bewijzen de amateur-archeologen van de Mechelse Vereniging voor Stadsarcheologie (MVSA). Bovendien slagen ze erin - onder meer door middel van publicaties en tentoonstellingen - om de resultaten van hun geduldige speurwerk te delen met een ruim publiek. Op p.7 kom je meer te weten over hun project in het Paardenstraatje. Ook detectoramateur Johan uit Muizen is ondertussen een vaste waarde in archeologisch Mechelen. Onze dienst kan steeds een beroep doen op deze man en zijn metaaldetector. Als hij dat apparaat wil gebruiken op archeologische sites, dan moet hij daar wel eerst een vergunning voor aanvragen bij de Vlaamse overheid. Op p.4 en p.8 vind je enkele van zijn meest recente vondsten.

Bart Robberechts, diensthoofd

Overzicht van de sites die aan bod komen

Johan op de site Euroshopping/Het Clarenhof

Euroshopping/ Het Clarenhof (deel 2)

In Nieuwsbrief 13 werden uitvoerig de eerste resultaten van het archeologisch onderzoek van de site Euroshopping/Het Clarenhof uit de doeken gedaan. Uit deze resultaten bleek duidelijk dat op deze plaats de resten van een middeleeuwse leerlooierswijk in de bodem verscholen zaten. Ondertussen heeft het archeologisch team niet stilgezeten en werden ook het tweede en derde deel van de site blootgelegd.

De Blaasbalgplaats

Nadat de eerste werkput aan de kant van de Huidevettersstraat zorgvuldig was onderzocht en opgetekend, werd werkput 2 aan de Blaasbalgstraat onder handen genomen. De Blaasbalgstraat is genoemd naar het huis 'de Blaasbalg', dat in de archieven vermeld wordt vanaf 1403. Bij dit huis lag een pleintje dat vanaf 1451 de Blaasbalgplaats genoemd werd. Later noemde men dit pleintje 'de Ledige Hock' (1741).

Aan de oostzijde van de Blaasbalgplaats, tegen de straat aan, stond vanaf de 14de eeuw een bakstenen gebouw met op het gelijkvloers twee kamers. Tussen de resten van dit gebouw werden geen haarden waargenomen, wat er op zou kunnen wijzen dat het hier niet gaat om een gewone woning waarin geleefd en gekookt werd. In de loop van de 16de eeuw werd dit huis afgebroken en werd op dezelfde plaats een nieuw huis gebouwd. De resten van dit gebouw bleken echter vrij slecht bewaard. Binnenin werden evenmin haarden maar wel drie kleine open stookplaatsen aangetroffen. Waarschijnlijk was dit een atelier of een werkhuis. Volgens de kadasterkaart was dit gebouw in 1824 al afgebroken. Nadien bleef deze zone onbebouwd.

Zicht op de drie werkputten

Vooraan de twee houten kuipen met daarachter de beerpit

Organisch materiaal

Naast de vondst van de kalkputten en het veelvuldig voorkomen van hoornpitten, wijzen ook deze houten kuipen duidelijk op leerlooiersactiviteit. Nadat de huiden ontleesd en onthaard waren en een behandeling met ongebluste kalk in de kalkputten hadden ondergaan, werden ze gewassen en in houten kuipen met gemalen eikenschors gelegd. Het eikenschors bevat de nodige looistoffen die nodig zijn om het leer te conserveren. Onderaan de houten kuipen op de site Euroshopping/Het Clarenhof zat een dunne donkerbruine organische laag. Onderzoek hiervan kan uitwijzen of we hier te maken hebben met de restanten van het gemalen eikenschors. Vermoedelijk werd het eikenschors aanvankelijk gewonnen in het zogenaamde Waverwoud dat zich ten oosten van Mechelen uitstrekte.

Aanduiding van de middeleeuwse rooilijn

Detail van één van de houten kuipen

De resterende zone rond de Blaasbalgplaats heeft te kampen met grondvervuiling. Om die reden kon hier enkel tot op een diepte van 1m opgegraven worden. Daarbij kwam aan het licht dat in de 15de-16de eeuw de gebouwen dieper in het perceel stonden. De gevels daarvan stonden schuin ten opzichte van de straat en keken uit op de Blaasbalgplaats. Een grondboring op het achtererf wees op de aanwezigheid van minstens één kalkput. Dergelijke kalkputten werden ook in werkput 1 aangetroffen (zie Nieuwsbrief 13).

Houten kuipen

Bij het ter perse gaan was het archeologisch team nog volop bezig met vier naast elkaar liggende percelen te onderzoeken. Twee daarvan blijken redelijk zwaar verstoord te zijn door kelders. Op één achtererf werden echter twee goed bewaarde houten leerlooierskuipen aangetroffen. Ernaast bevindt zich een beerput uit de 16de eeuw waarin verschillende glazen drinkbekers werden teruggevonden.

Op een ander achtererf werd nog een derde, minder goed bewaarde kuip gevonden. Alles bij mekaar werden al op vier percelen sporen van leerlooierijen aangetroffen!

Middeleeuwse wegversmalling

Op twee andere erven werden grote en vrij goed bewaarde bakstenen huizen teruggevonden. De oudste kernen van deze huizen liggen merkwaardig genoeg niet aan de straatkant, maar 4m diep in het perceel. In de loop van de 14de eeuw werd de oude bakstenen kern naar de voorzijde uitgebreid met een (bakstenen) aanbouw. Mogelijk wijst dit erop dat de Blaasbalgstraat oorspronkelijk breder was en in de loop van de 14de eeuw werd versmald. Ook een aantal sporen in zone 1 en 2 wijzen in die richting, maar een echte wegbedding werd nog niet aangetroffen. Het verdere onderzoek zal moeten uitwijzen of deze hypothese juist is.

Bijzonder aardewerk

Hoewel men in een leerlooierswijk veel leerdervondsten zou verwachten, komen er op de site Euroshopping/Het Clarenhof bijzonder weinig te voorschijn. Wat wel in opmerkelijk grote getale werd aangetroffen, zijn volledig bewaarde aardewerken potten en kruiken. Scherven vormen op elke site het grootste vondstaandeel, maar zeer zelden komen intact bewaarde potten boven. Dat ze op deze site zo talrijk gevonden worden, zegt misschien wel iets over de status van de huidenvetters.

Archeologie leeft in Mechelen. Vele passanten blijven staan aan de rand van de site en spreken het opgravingsteam aan op wat ze al gevonden hebben. Hoog tijd dus om het publiek uit te nodigen tussen de archeologische sporen op de site!

Opensleufdag op 24 mei

Op zondag 24 mei opende de site haar deuren voor het grote publiek. Alle geïnteresseerden konden op de site terecht voor een gratis rondleiding door projectarcheologe Liesbeth. Zij maakte de mensen wegwijs tussen de gebouwplattegronden, beerputten en bodemsporen. De gevonden objecten konden tussendoor bewonderd worden in de werfcontainer die voor de gelegenheid was omgetoverd tot een mini-museum.

Ook van de partij waren twee re-enactors die toonden wat er in de middeleeuwen verder gebeurde met het leer van de leerlooiers. 'Middeleeuwse' schoenmaker Filip demonstreerde middeleeuwse technieken om schoenen te maken. Elke stap gebeurde volledig met de hand en met werktuigen gebaseerd op archeologische vondsten. Onder het toezien van de bezoekers ontstond een prachtige, draagbare mannenschoen. De aanwezige kinderen konden zelf ervaren hoe moeilijk het is om leer te bewerken. Leerbewerker Jo maakte samen met hen een middeleeuws geldbuideltje. Daarnaast konden de kinderen ook terecht bij de mensen van Jeugd, Cultuur en Wetenschap die hen enkele archeologische technieken aanleerden, zoals zeven en potscherven plakken.

De workshop 'archeologische potscherven plakken'

Pelgrimsinsigne

Wie we telkens graag zien komen, is onze metaaldetector-man. Wanneer een stuk van de site is opgegraven, komt Johan langs met de detector om het terrein te scannen op kleine metalen voorwerpen. Zo bespeurde de detector o.a. dit pelgrimsinsigne. Pelgrimsinsignes werden als souvenir meegebracht na een bedevaart. Ze weerspiegelden het heilige object van het bedevaartsoord en moesten die heilige kracht thuis weer uitstralen. Wie goed kijkt, ziet twee opgeheven armen met open handen en een hart doorboord met een pijl. Het is niet de eerste keer dat in Mechelen dergelijke insignes gevonden werden. Ook bij de opgravingen van de Grote Markt kwam een insigne naar boven (zie 'Het Steen en de burgers. Onderzoek van de laatmiddeleeuwse gevangenis van Mechelen').

Archeologe Liesbeth geeft uitleg

De zes van JCW op de site

De gevreesde beerput

'Dolle archeologie dag'

Op dinsdag 11 augustus kreeg de dienst Archeologie zes jonge archeologieliefhebbers van JCW over de vloer. De zes, allen tussen negen en twaalf jaar oud, hadden zich ingeschreven voor de Dolle Archeologie Dag van de vzw Jeugd, Cultuur en Wetenschap. De dienst Archeologie wijdde hen in in de geheimen van de archeologie.

10u00, Locatie Brusselpoort

De eerste kennismaking met archeologie vindt plaats in het stedelijk museum Brusselpoort. Nadat enkele cliché's over dino's, Asterix en Toetanchamon uit de wereld zijn geholpen, maakt gids Veerle de zes wegwijs in de middeleeuwse keuken. Voor de middeleeuwse jeugd geen boterhammen met choco als ontbijt maar wel ongezoete meelpap. Voor de armen zelfs 's morgens en 's middags meelpap! En geen moderne borden met bestek en glazen maar wel geglazuurde kommen, kannen en bekers. Nadat ze hun ogen goed de kost hebben gegeven, kunnen de kinderen zelf aan de slag met klei om een potje, kommetje of schotel te maken. Tijdens het kleien merkt iemand een reconstructie van de beerput op. Werden al die mooie vondsten opgegraven uit andermans drek?! De ambitie om archeoloog te worden, verbleekt even als sneeuw voor de zon.

13u30, Locatie site Euroshopping/Het Clarenhof

Maar daar komt in de namiddag snel verbetering in. Na een grondige voorbereiding trekken de zes naar de archeologische site waar de archeologen hen opwachten. Dit is duidelijk het echte werk! Om te beginnen, krijgen ze een privé-rondleiding door archeoloog Fré en al snel komen ze de gevreesde beerput tegen. Na een gefascineerd onderzoek wordt er unaniem besloten dat het ding écht niet stinkt. Vreemd! Ze gaan verder met de rondleiding, letten goed op en kunnen spoedig zelf aan de slag als haast volleerde archeologen.

Gewapend met een truweel onderzoeken ze de wand van een sleuf en determineren nauwkeurig alles wat ze tegenkomen. En wat ze allemaal tegenkomen! Echte middeleeuwse scherven, houtskool, oude tegels, onbekende metalen voorwerpen, en héél véél bot. Een tand, die nog in een stukje kaaksbeen zit, oogst het meeste succes! Onder het goedkeurend oog van Fré verdwijnt alles in de zak met het juiste vondstkaartje. Maar de tijd gaat snel en veel te vroeg moet de site voor de avond worden opgeruimd. Emmers worden leeggegoten, truwelen worden afgekuist, kruiwagens worden volgeladen en naar de materiaalcontainer gereden.

Op de terugweg overlopen we de dag en vragen we wat ze het leukst vonden. De stemming is unaniem: opgraven op de site! En op de vraag hoeveel kinderen nu later archeoloog willen worden, krijgen we een drie op zes. Net de helft. We zijn geslaagd!

Re-enactment

Schoenmaker Filip is militair van beroep maar in zijn vrije tijd is hij volleerd re-enactor. Re-enactment brengt de geschiedenis terug tot leven op basis van wetenschappelijke kennis. Aan de hand van geschriften met beschrijvingen, afbeeldingen en archeologische vondsten worden o.a. oude technieken zoals schoenmaken op originele wijze nagebootst. Een simpele middeleeuwse schoen bestond uit verschillende delen: de zool, één of twee bovendelen en een hielversteviging. Deze onderdelen werden niet genageld of gelijmd maar aan elkaar genaaid met verschillende soorten steken.

Vuurkruisenplein

Eind 2008 werd gestart met de heraanleg van het Vuurkruisenplein. De sociale huisvestingsmaatschappij Mechelse Goedkope Woning, ontwikkelaar van het Vuurkruisenplein, liet op advies van de dienst Archeologie door de K.U.Leuven een verkennend booronderzoek uitvoeren. Hieruit moest blijken of er in de te verstoren zones nog onbekende archeologische sites aanwezig kunnen zijn en of er eventueel bijkomend archeologisch onderzoek nodig is.

Geografie van de site

Het plein is gelegen langs de beekvallei van de Vrouwvliet, in een oostelijke uitloper van de zogenaamde 'Vlaamse Vallei'. Dit rivierdal werd uitgeschuurd tijdens verschillende ijstijden. Hoewel het intussen grotendeels terug is opgevuld, bestaat de kans dat het voormalige dal nog sites uit de steentijd herbergt.

Prehistorische bewoning

Op basis van meer dan 20 handboringen werd de ondergrond in kaart gebracht. Zoals verwacht, bleek de bovenste 1,5m sterk verstoord, wellicht door de aanleg van de vorige appartementsblokken. Wat daaronder werd aangetroffen kan het best worden omschreven als restanten van oude rivierafzettingen. Centraal op het terrein bevindt zich een veenpakket op een diepte van iets meer dan 2m. Enkel in het zuiden van het onderzoeksgebied werden aanwijzingen gevonden voor prehistorische bewoning. Op een diepte van 1,5m werd een zandig laagje met houtskoolspikkels aangetroffen dat mogelijk het restant is van een oud loopoppervlak op een kleine rivierduin. Dergelijke locaties, drogere zones langsheen een natte depressie, vormden in de steentijd een ideale plaats voor het opslaan van (jacht) kampen. Deze mogelijke duin strekt zich enkel uit ten zuiden van de geplande appartementsblokken en wordt dus niet door de nieuwe constructies bedreigd. Zodoende werd verder onderzoek niet noodzakelijk geacht.

De boring wordt uitgevoerd

De boorkop met de houtskoolspikkels

De steentijd in Mechelen

Het is eerder uitzonderlijk dat er binnen de oude stadsmuren van Mechelen sporen uit de steentijd, zoals op de foto hieronder, gevonden worden. De vroegste resten in de Mechelse binnenstad dateren veelal uit de 12de eeuw. Vondsten van vóór 1100 zijn zeer schaars. Dit wil echter niet zeggen dat er in Mechelen vóór die tijd geen menselijke aanwezigheid was maar wel dat de middeleeuwse en post-middeleeuwse bebouwing de oudere sporen grotendeels heeft uitgewist. Willen de archeologen toch iets te weten komen over de oudste geschiedenis van Mechelen, dan moet gezocht worden in het gebied rondom de stadskern.

De MVSA en het Paardenstraatje

Naast de stedelijke dienst Archeologie kent Mechelen nog een vaste speler op de archeologische markt, de Mechelse Vereniging voor Stadsarcheologie of kortweg MVSA. Deze vereniging, grotendeels bestaande uit amateur-archeologen en vrijwilligers, houdt zich sinds 1992 bezig met het archeologisch onderzoek naar de (bouw)geschiedenis van Mechelen. Eén van hun projecten is het systematisch onderzoek van de huizen in het Paardenstraatje. Archeologische opgravingen in de huizen wordt er gecombineerd met het bestuderen van verbouwingssporen in de muren en archiefonderzoek naar voormalige bewoners. Zo wordt inzicht in de evolutie van ieder pand en van de hele straat verkregen.

Een arbeidersbuurt...

Wie het Paardenstraatje met de witgepleisterde gevels en de rode pannendaken voor de eerste maal ziet, denkt spontaan aan de 19de-eeuwse arbeidersbuurten zoals we die kennen uit steden als Gent en Antwerpen. Deze indruk is ten dele correct: in het midden van de 19de eeuw kende Mechelen een ware bevolkingsexplosie door de komst van de spoorwegen en de industriële activiteit die daarmee gepaard ging. Nieuwe arbeiderswijken buiten de vroegere omwalling dienden deze toevloed op te vangen, maar een deel van de inwijkelingen vestigde zich in de stadskern zelf.

Met geschiedenis...

Maar de geschiedenis van de straat gaat verder terug dan men zou vermoeden. Zo moeten de vroegste huizen in de straat er reeds in de 14de eeuw gestaan hebben. Woning 17 is hiervan een voorbeeld: het oorspronkelijke huis was deels in baksteen, deels in vakwerk uitgevoerd en stond dwars op de straat. In de 16de eeuw vond een verdichting van de bebouwing plaats: de woningen werden vergroot met aanbouwen en er verschenen nieuwe huizen. Bij nr. 3 gebeurde dit op ietwat andere wijze: men breidde het oorspronkelijke pand dat dieper gelegen was uit met een voorhuis zodat de gevel naar de straatzijde verschoven werd. Dan volgde een opmerkelijk fenomeen: de grote percelen werden verder opgedeeld in kleinere percelen. Huizen werden in twee gedeeld, bijgebouwen werden zelfstandige woningen, enz. Op deze manier evolueerden vijf 16de eeuwse huizen tot een rij met veertien 20ste-eeuwse woningen.

En een toekomst

Na jaren van gebruik als opslagplaats besloot de huidige eigenaar de panden één voor één te renoveren en weer in gebruik te nemen als huurwoningen. Het onderzoek van de MVSA is geïntegreerd in dit proces van gestage opwaardering, waardoor elementen aange-reikt kunnen worden voor de geplande renovatiewerken.

Voor meer info over MVSA: info@mvsab.be of <http://mvsab.be>

LOSSE VONDSTEN

Dienst Archeologie op Facebook

Onlangs hebben ook de Mechelse archeologen de weg gevonden naar Facebook! Hierbij nodigen we dan ook alle sympathisanten en liefhebbers van de Mechelse archeologie uit om een kijkje te nemen op ons facebookprofiel onder de naam Stedelijke Dienst Archeologie Mechelen. Voeg ons toe als Friend en kom als eerste alle nieuwtjes te weten over onze opgravingen, activiteiten, evenementen en publicaties. Bij momenten nemen we je zelfs mee achter de schermen! En met die kleine blijk van interesse en 'vriendschap' steek je de archeologen in Mechelen een groot hart onder de riem.

Tweede Opensleufdag op 20 september

In het voorjaar opende de site Euroshopping/Het Clarenhof voor de eerste maal haar hekken voor het grote publiek (zie p. 4). En de belangstelling was groot! Heel wat nieuwsgierigen van binnen en buiten Mechelen kwamen een kijkje nemen op de middeleeuwse leerlooiersite en volgden de rondleiding door de archeologen of zagen een 'middeleeuwse' schoenmaker aan het werk. Kinderen konden zich vermaken met het puzzelen van potscherven of het maken van een geldbuideltje.

Wie er de vorige keer niet bij was of wie graag de nieuwste vondsten wil ontdekken, krijgt hiertoe nog een laatste kans. Op zondag 20 september zetten de archeologen de hekken nog eenmaal wagenwijd open. Eind september komt er immers een einde aan acht maanden onderzoek. Grijp dus deze ultieme kans om de opgraving met eigen ogen te zien en sluit de site op feestelijke wijze mee af met een hapje en een drankje!

Rondleidingen, tentoonstelling en middeleeuwse proeverijen vinden doorlopend plaats op zondag 20 september van 14u tot 17u, op de site Euroshopping/Het Clarenhof aan de Leermarkt.

De laatste loodjes

In Nieuwsbrief 12 werd reeds verslag gedaan over het archeologisch onderzoek bij het voormalige Lorettenklooster. Onder de kleine voorwerpen die door Johan Dils met de metaaldetector werden opgespoord, waren drie langs beide zijden bedrukte loden schijfjes. Eén loodje was onleesbaar geworden, maar de twee andere konden na (archieff)onderzoek door Jeroen Van der Auwera en François Van der Jeught worden geduid als 16de-eeuwse kwaliteitslabels voor Mechels laken, ook wel lakenloodjes genoemd. In een contract van 1572 worden maar liefst 30 verschillende zegels vermeld, die elk voor een andere kwaliteit garant stonden.

Een uitgebreid artikel hierover vind je in Handelingen van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen, dl CXII, 2008.

COLOFON Samenstelling en teksten: Frank Kinnaer, Bart Robberechts, Wim Tiri, Liesbeth Troubleyn, Eva van Loock, Bart Vanmontfort. Met dank aan alle medewerkers | Illustraties: F. Van der Jeught, J. Dils, JCW, Katholieke Universiteit Leuven, Mechelse Vereniging voor Stadsarcheologie, Regionale Beeldbank Mechelen, Stad Mechelen | Vormgeving: Pigment.be | Druk: Artoos | V.U.: Heidi De Nijn, Grote Markt 21, 2800 Mechelen | F2009/0797/030 | Vorige edities van onze nieuwsbrief vind je op www.mechelen.be/archeologie.

Archeologie

Openbare Werken

Archeologie

Openbare Werken